β ι β λ ί ο

κριτικές & παρουσιάσεις

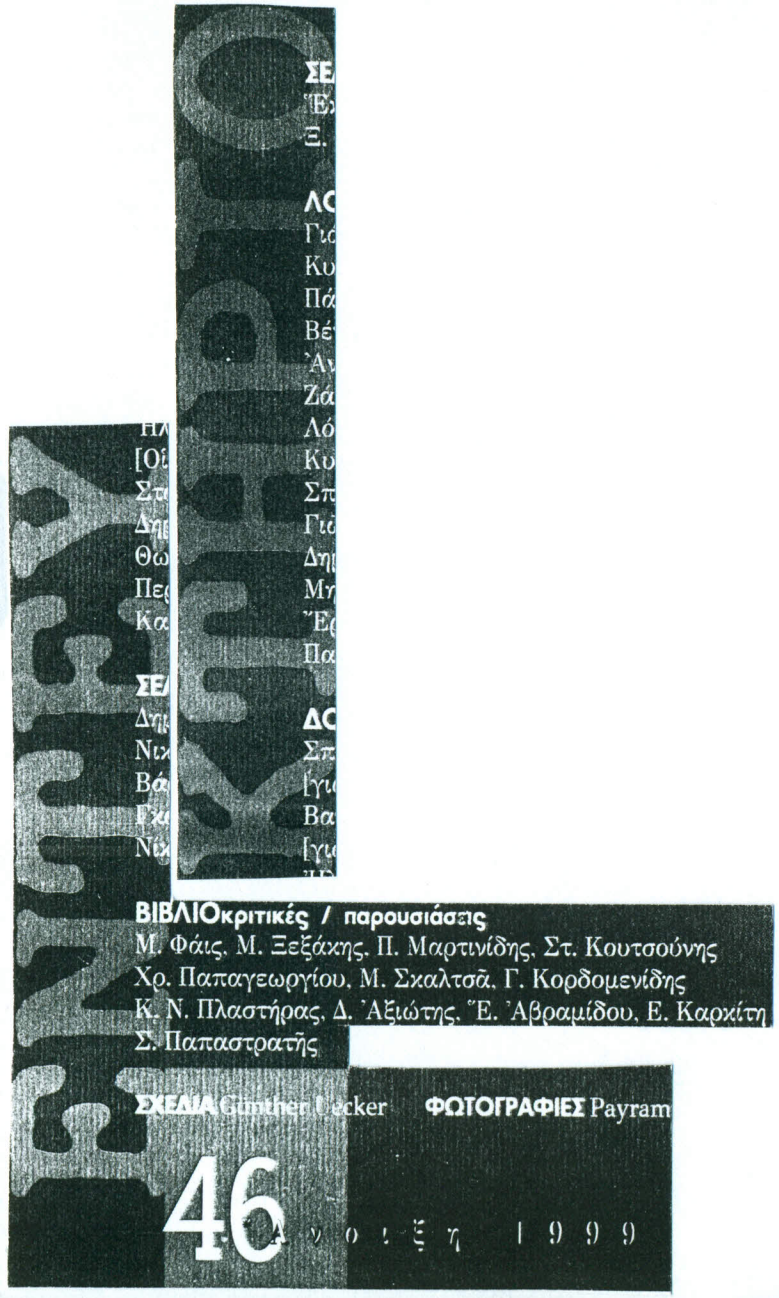

ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ

Ἡ αἰώνια ταραχή τῆς πρώτης ἐρωμένης

Γιῶργος Μαρκόπουλος. *Μή σκεπάζεις τό ποτάμι*. Ἀθήνα, Κέδρος 1998, 55 σελ.

Ἡ τελευταία ποιητική συλλογή, ἕκτη κατά σειρά, τοῦ Γιώργου Μαρκόπουλου μέ τόν τίτλο *Μή σκεπάζεις τό ποτάμι*, τριάντα χρόνια μετά τήν πρώτη του ἐμφάνιση στά ἑλληνικά γράμματα (*Ἕβδομη συμφωνία*, 1968) καί ἕντεκα μετά τήν προτελευταία του κατάθεση (*Ἡ ἱστορία τοῦ ξένου καί τῆς λυπημένης*, 1987), ἀποτελεῖ τήν ὥριμη κατάληξη μιᾶς σεμνῆς καί μᾶλλον χαμηλῶν τόνων ποιητικῆς πορείας.

Κινητήρια δύναμη στήν ποίηση τοῦ Μαρκόπουλου στό τελευταῖο του αὐτό βιβλίο εἶναι ἡ μνήμη, πού γεννᾶ στήν ψυχή τοῦ ποιητῆ τήν ἐπιθυμία τοῦ νόστου. Καί ὁ νόστος αὐτός δέν ἀφορᾶ μόνο τήν πατρίδα, τή γενέτειρα, ἀλλά καί ἄλλα ἐπίπεδα: τήν ἀμέριμνη εὐτυχία τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τή σφύζουσα νεότητα πού παρῆλθε, τούς ἔρωτες πού ἄφησαν ζωντανή τή γεύση τους. Ὁ Μαρκόπουλος στήν ἐν λόγω συλλογή του διαρκῶς ἐπιστρέφει. Ἐκεῖ ὅμως πού ἐπιστρέφει τά πάντα εἶναι βυθισμένα σέ μιάν ἀχλύ θανάτου (ὅλα θολά στά βόρεια τοπία τῆς μνήμης), ὁ ποιητής μπορεῖ νά δεῖ τά πράγματα μέ τά μάτια τῆς μνήμης του, ὄχι ὅμως καί νά τά ἀγγίξει. Αὐτή ἡ ἀδυναμία τῆς ἀφῆς κυοφορεῖ ἕναν πόνο, μιά λύπη καί μιά μελαγχολία, (συν)αἰσθήματα διάχυτα σέ ὁλόκληρη τή συλλογή.

Ἀκριβῶς αὐτό τό κενό, αὐτή ἡ ἀπόσταση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν παρούσα πραγματικότητα καί στήν πραγματικότητα τῆς μνήμης, στήν πραγματικότητα ἀπό μιάν ἄλλη ἐποχή, ἀπό ἕναν ἄλλο κόσμο, ἔτσι ὅπως ἔχει ἀποτυπωθεῖ στή μνήμη, πραγματικά ἤ ἐξωραϊσμένα, λόγω καί τῆς νοσταλγίας, εἶναι πού γεννᾶ τήν ποίηση τοῦ Μαρκόπουλου. Πρόσωπα, πράγματα, τόποι, καταστάσεις πού χάθηκαν ἤ κυρίως φθάρηκαν στοιχειώνουν στήν ψυχή τοῦ ποιητῆ καί ζητοῦν διέξοδο ἀπό τή λήθη πού καιροφυλακτεῖ. Κι ὁ ποιητής δέν ἔχει ἄλλο τρόπο παρά νά μετατρέψει σέ ποίηση ὅλα αὐτά πού τόν κατακλύζουν, διασώζοντας, ἄν ὄχι αὐτά καθεαυτά τά πράγματα, τουλάχιστον τήν πρωτογενή τους αἴσθηση. Δέν εἶναι τυχαῖο ἄλλωστε πού ὁ λόγος του εἶναι ἔντονα ἀσθματικός, κομματιασμένος καί παραθλασμένος, συντακτικά διαλυμένος, ὅπως διαλυμένη παραμένει στή μνήμη ἡ ἀλλοτινή πραγματικότητα:

Στῆς πολιτείας χρόνια τά μέρη τοῦτα γυρνώντας
καί κάθε φτάνοντας τό βράδυ
τά μέσα μου κλίνοντας, Δημήτριε, πρός τή λύπη
ὁλόκληρη στούς δρόμους ἡ ζωή μου μαράθηκε.

ἐνῶ στή μακρινή τή γενέτειρα ἔτσι καθώς
ὁ καιρός
τά πάντα συγχέοντας περνοῦσε ἤ συναι-
ρώντας
[...]

Χωρίς ἀμφιβολία, τά ποιήματα τοῦ Μαρκόπουλου εἶναι ἐλεγεῖες γιά ὅσα ἀγάπησε ὁ ποιητής καί χάθηκαν στή ροή τοῦ χρόνου ἀνεπιστρεπτί, παρασύρθηκαν ἀπ' τή ροή τοῦ ποταμιοῦ. Ἀπό αὐτή τήν ἄποψη, θά μποροῦσε νά θεωρηθεῖ εὔγλωττος καί ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς. Ἂν τό ποτάμι εἶναι ἡ ροή τῆς ζωῆς πού πηγάζει ἀπ' τή μήτρα κι ἐπιστρέφει πάλι ἐκεῖ, πηγάζει δηλαδή ἀπ' τό ἄγνωστο καί ὁδηγεῖται στό ἄγνωστο, συμπαρασύροντας στό διάβα του τά πάντα (τά χωράφια τῆς παιδικῆς εὐφροσύνης, τίς πηγές τίς δροσερές τῶν πρώτων χρόνων ἀλλά καί τήν ψευδαίσθηση τῆς ἐφηβείας, τήν τραυματισμένη ἤ χαμένη νεότητα — ἕνα συνονθύλευμα θετικῶν καί ἀρνητικῶν στοιχείων), ὁ ποιητής προτείνει νά μή σκεπάσουμε αὐτό τό ποτάμι, νά τό ἀφήσουμε νά ἀναπνέει, νά μᾶς ἀνακυκλώνει, νά πίνουμε καί νά ξαναπίνουμε ὅλες τίς στάλες του.

Βασικοί ἄξονες στήν ποίηση τοῦ Μαρκόπουλου εἶναι ὁ θάνατος καί ὁ ἔρωτας. Ὁ θάνατος ὄχι κυρίως μέ τή βιολογική του ἔννοια ἀλλά μέ τήν ἔννοια τῶν μικρῶν καθημερινῶν ἀπωλειῶν πού ἀποστεώνουν τή ζωή ἀπό τήν πληρότητά της· μέ τήν ἔννοια τῶν μικρῶν καθημερινῶν τραυματισμῶν πού προκαλοῦν στή ζωή γάγγραινα. Φυσάει πράγματι θάνατος στό ποιητικό τοπίο τοῦ Μαρκόπουλου, ἡ μοναξιά καί ὁ δυνάστης φόβος ὑφέρπουν, ἡ φθορά ὀξειδώνει πρόσωπα καί συναισθήματα:

Κλείνει μέσα της μιάν ὁμίχλη ἐνῶ ἀπ' τ'
αὐτιά της πίσω βρίσκει δρόμο καί ἀκάθε-
κτο τό σούρουπο κατεβαίνει.

Ὕστερα γυρίζει στό σπίτι. Ἀνοίγει τό με-
γάλο δωμάτιο ὅπου πράγματα περίεργα
ἑνός ἀπόκοσμου «ἄλλοτε» ἐνθύμια γιά
νά ἀφήνει νά μεγαλώ[illegible] ἡ ἐρημιά της, μιά
μηχανή παλιά ποδοκίνητη τοῦ ραψίματος
γιά νά ἀφήνει νά μπαίνει μέσα της ὁ μαῦ-
ρος πλανόδιος τεχνίτης τοῦ χρόνου ὁ
ὀμπρελάς. τό μαῦρο πουλάκι ὁ θάνατος,
μιά μηχανή τοῦ ραψίματος, ἔχει.

Φυσάει ὅμως καί ἔρωτας: εἴτε ὡς ἄγριο πάθος πού ἔζησε κάποτε ὁ ποιητής:

[...]
καί τό κορμί σου ἰδού λατομεῖο κλειστό
ὅπου καθόμουν περιμένοντας στήν ἄκρη
ν' ἀκούσω τήν ἔκρηξη
μονάχος. Ἄλκηστις, ἀνέκραξα

εἴτε ὡς ἀεράκι ἐρωτισμοῦ πού διαποτίζει μέ αἰσθαντικότητα ὁλόκληρη τή συλλογή.

Ὁ Μαρκόπουλος εἶναι ὑπαρξιακός κατά βάση ποιητής, μέ τήν ἔννοια ὅτι πρωτίστως ἐνδιαφέρεται γιά τά ἐσωτερικά τοπία τοῦ ἀνθρώπου. Σέ ὁλόκληρη τή συλλογή —ἄν καί πολύ περισσότερο στίς Ἐπιστολές στόν Δ. Π. Παπαδίτσα, ἀπό τά πιό ὁλοκληρωμένα ποιήματα τοῦ βιβλίου, στήν οὐσία ἐπιστολές μέ ἀποδέκτη τόν ἴδιο— παρατηροῦμε μιά ἐνδοσκόπηση, μιά καταβύθιση εἰς ἑαυτόν, μιά προσπάθεια ἀνίχνευσης τῶν κρυφῶν καί ἀόρατων μονοπατιῶν τῆς συνείδησης καί τῆς ὕπαρξης, τῆς πεμπτουσίας τῆς ὕπαρξης (*τί νά ἤσουν, σοῦ φώναξα καί πάλι, τί νά ἤσουν*). Ὅλα τά ποιήματα ὑποδηλώνουν, ἄμεσα ἤ ἔμμεσα, μιά πορεία στά δύσβατα βουνά τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ, κατ' ἐπέκταση καί τοῦ ἀναγνώστη. Ὡς ἐκ τούτου, καί ὁ λυρισμός, βασικό συστατικό τῆς ποιητικῆς τοῦ Μαρκόπουλου, εἶναι ἔντονα ἐμποτισμένος μέ στοιχεῖα δραματικότητας.

Τά ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι γραμμένα σέ πρῶτο πρόσωπο. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι τό βιβλίο εἶναι αὐτοβιογραφικό, μέ τή στενή τουλάχιστον ἔννοια τοῦ ὅρου, ἄν καί ἀναμφισβήτητα ἐμπεριέχονται ὀγραφικά στοιχεῖα. Βέβαια, ὁ ἐξομολογητικός καί προσωπικός τόνος ἀποπνέει μιά βιωματικότητα, κάτι πού ἀποδεικνύεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ ποιητής δέν μένει στήν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων ἀλλά ὁδηγεῖ τή γραφίδα του στό βάθος τους.

Ἡ ἐμμονή τοῦ Μαρκόπουλου στήν πατρίδα, ὄχι μόνο μέ τήν ἔννοια τῆς γενέτειρας ἀλλά γενικότερα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, τῆς ὑπαίθρου καί τῆς φύσης, φαίνεται ὄχι μόνο ἀπό τή χαρακτηριστική εἰκονοποιία (τό πρῶτο ποίημα τῆς συλλογῆς, «Ἡ φοβερή πατρίδα μου», βρίθει ἀπό σχετικές εἰκόνες), ὄχι μόνο ἀπό τή γλυκόπικρη ἀναπόληση (*ἕναν τόπο ζητοῦσα ὅπου ὁ ἀρτοποιός θά κάνει τό ψωμί / ὅπως τότε πού ὁ φοῦρνος μύριζε τή νύχτα, / τά ροῦχα θά πλένονται στόν κῆπο / μές ὅλες τίς ἀτέλειες πού ἀφήνει τό χέρι / καί ὁ τεχνίτης τοῦ σίδερου / θά λιώνει τό μέταλλο μέ πρωτόγονους τρόπους*), ἀλλά καί ἀπό τά ψήγματα δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, πού πιστοποιοῦνται, ἐκτός τῶν ἄλλων, καί μέ τή χρήση τοῦ 15σύλλαβου ρυθμοῦ:

μές στή δροσιά τήν ὄμορφη τοῦ ἀδέσπο-
του τοῦ δυόσμου
στέκονται τά τρακτέρια πένθιμα τῶν παι-
δικῶν μας χρόνων
—μές στή δροσιά τήν ὄμορφη τοῦ ἀδέ-
σποτου τοῦ δυόσμου—
στέκονται τά τρακτέρια πένθιμα στήν ἐρη-
μιά τοῦ κόσμου

Τελειώνοντας κανείς τήν ἀνάγνωση τῆς συλλογῆς, νιώθει τούς στίχους της σάν σωληνάρια φιάλης ὀροῦ, πού μεταφέρουν μέσα στίς φλέβες μας λύπη καί μελαγχολία. Λύπη καί μελαγχολία πού πηγάζουν ἀπό τήν ἀδυναμία μας νά ἐλέγξουμε τή ροή τοῦ ποταμιοῦ, ἀπό τήν ἀδυναμία μας νά γυρίσουμε πίσω τό ποτάμι:

Μιά φωνή μοῦ φώναζε χθές στόν ὕπνο
«ἔλα νά δεῖς τά στέκια σου
πού ἔτρεξες —μοῦ ἔλεγε— παιδί»
«ἐγώ δέν ἠμπορῶ νά δῶ τά στέκια μου
γιατί εἶναι ἡ καρδιά μου κάρβουνο — τῆς
ἀπαντοῦσα
[...]»

Λύπη καί μελαγχολία πού πηγάζουν ἀπό τή συνειδητοποίηση τῆς ματαιότητάς μας, ἀπό τή συνειδητοποίηση τῆς θραυσματικότητας καί τῆς ἀποσπασματικότητάς μας, ἀπό τή συνειδητοποίηση τῆς ἀδυναμίας μας νά μᾶς παρασύρει ἐξ ὁλοκλήρου τό ποτάμι καί νά μᾶς ὁδηγήσει πρός τά κεῖ πού ἐκεῖνο κυλάει σταθερά: πρός τήν ἐλευθερία.